

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ФЕДЕРАЦІЯ ХОРТИНГУ

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ХОРТИНГУ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 11

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ФЕДЕРАЦІЯ БОЙОВОГО ХОРТИНГУ УКРАЇНИ

ISSN 2410-5317

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ХОРТИНГУ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Засновано в 2014 р.

Випуск 11

Київ
Видавець Паливода А. В.
2019

УДК 37.02 : 796.85 (08)

ББК 74.202 : 75.715

Т 33

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту проблем виховання НАПН України
(протокол № 7 від 27 червня 2019 р.)*

**Збірник наукових праць входить до Переліку наукових фахових видань України,
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт
на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата педагогічних наук
(наказ МОН України від 07 жовтня 2015 р. № 1021)**

Редакційна колегія:

- Бех І. Д. – дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор
(головний редактор)
- Канішевська Л. В. – доктор педагогічних наук, професор (заступник головного редактора)
- Артюшенко А. О. – доктор педагогічних наук, професор
- Беленька Г. В. – доктор педагогічних наук, професор
- Болтівець С. І. – доктор психологічних наук, професор
- Діхтяренко З. М. – кандидат педагогічних наук, доцент, голова науково-методичної колегії
Національної федерації бойового хортингу України, майстер спорту
України з хортингу
- Єрмоменко Е. А. – кандидат педагогічних наук, Заслужений тренер України, Майстер
спорту України міжнародного класу, президент Національної федерації
бойового хортингу України, Заслужений працівник ФК і спорту України
- Зубалій М. Д. – кандидат педагогічних наук
- Коновець С. В. – доктор педагогічних наук, професор
- Круцевич Т. Ю. – доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор
- Литвиненко А. М. – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент
- Петрочко Ж. В. – доктор педагогічних наук, професор
- Приступа Є. Н. – доктор педагогічних наук, професор
- Пустолякова Л. М. – кандидат педагогічних наук
- Тимошенко О. В. – доктор педагогічних наук, професор
- Тимчик М. В. – кандидат педагогічних наук, майстер спорту України з хортингу
- Федорченко Т. Є. – доктор педагогічних наук, професор
- Хатько А. В. – кандидат педагогічних наук, майстер спорту України з хортингу
- Чобітько М. Г. – доктор педагогічних наук, професор
- Півоварський Юліуш – почесний професор, PhD, ректор Вищої школи публічної і
індивідуальної безпеки „Апейрон“ (Польська Республіка)
- Порада Віктор – професор, доктор юридичних наук,
ректор Вищої школи в Карлових Варах (Чеська Республіка)
- Шортт Джеймс Джордж – президент Всесвітньої асоціації особистих охоронців (Ірландія)
- Кастлшортський
- Юрчак Войтех – професор, PhD, Академія збройних сил ген. М. Р. Штефаника в
Ліптовському Мікулаші (Словацька Республіка)

Рецензенти:

- Волков Л. В. – доктор педагогічних наук, професор
- Єжова О. О. – доктор педагогічних наук, кандидат біологічних наук, професор
- Оржеховська В. М. – доктор педагогічних наук, професор
- Присяжнюк С. І. – доктор педагогічних наук, професор
- Сичов С. О. – доктор педагогічних наук, професор

Т 33 Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. :
Паливода А. В., 2019. – Вип. 11. – 279 с.

ISBN 978-966-437-427-6.

До збірника ввійшли наукові праці вітчизняних учених, аспірантів, тренерів з бойового хортингу. Автори спрямували свій науковий пошук на багатоаспектне висвітлення шляхів щодо реалізації сучасних підходів у теорії і методикі бойового хортингу.

ISBN 978-966-437-427-6

УДК 37.02 : 796.85 (08)

ББК 74.202 : 75.715

© ІПВ НАПН України

© НФБХУ

ЗМІСТ	CONTENT
РОЗДІЛ 1	
ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ДОПРИЗОВНОЇ МОЛОДІ, КУРСАНТІВ І ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ, ПРАЦІВНИКІВ СИЛОВИХ СТРУКТУР ЗАСОБАМИ БОЙОВОГО ХОРТИНГУ	MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION AND PHYSICAL TRAINING OF PRE- MILITARY YOUTH, CADETS AND MILITARY OFFICERS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE AND SECURITY SERVICE STRUCTURES OFFICERS BY MEANS OF COMBAT HORTING
Біла Вікторія, Єрмоєнко Едуард, Гришук Віктор, Бухтіяров Олексій <i>Бойовий хортинг у програмі навчання і професійно-прикладної підготовки курсантів правоохоронних спеціальностей закладів вищої освіти України</i>	Bila Victoria, Yeromenko Eduard, Gryshchuk Victor, Bukhtiyarov Oleksiy <i>Combat horting in the program of training and professional and applied training of cadets of law enforcement specialties of higher education institutions of Ukraine</i>
Діхтяренко Зоя, Єрмоєнко Едуард <i>Бойовий хортинг – національна система підготовки професійних захисників України</i>	Dikhtiarenko Zoya, Yeromenko Eduard <i>Combat horting is a national system of training professional defenders of Ukraine</i>
Єрмоєнко Едуард <i>Бойовий хортинг – національний бренд України у світі</i>	Yeromenko Eduard <i>Combat horting is the national brand of Ukraine in the world</i>
РОЗДІЛ 2	
ІСТОРИЯ СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТКУ БОЙОВОГО ХОРТИНГУ ЯК НАЦІОНАЛЬНОГО ВИДУ СПОРТУ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ФІЛОСОФСЬКЕ І ПСИХОЛОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ЯК ВИДУ БОЙОВОГО МИСТЕЦТВА	THE HISTORY OF CREATION AND DEVELOPMENT OF COMBAT HORTING AS A NATIONAL KIND OF SPORT IN UKRAINE, ITS PHILOSOPHY AND PSYCHOLOGICAL BACKGROUND AS A KIND OF MARTIAL ART
Єрмоєнко Едуард <i>Витоки та історія розвитку бойового хортингу в Україні і за кордоном</i>	Yeromenko Eduard <i>The origin and history of the development of combat horting in Ukraine and abroad</i>
Суліма Ігор, Едуард Єрмоєнко, Кукушкін Костянтин, Полторацький Сергій <i>Бойовий хортинг – національний вид спорту і школа підготовки українського воїна</i>	Sulima Igor, Yeromenko Eduard, Kukushkin Kostiantyn, Poltoratskyi Sergiy <i>Combat horting is a national sport and a school for training Ukrainian soldiers</i>
Радчук Наталя, Єрмоєнко Едуард, Діхтяренко Зоя <i>Українська народна пісня як засіб патріотичного виховання козачат, джур і спортсменів бойового хортингу дитячо-юнацького віку</i>	Radchuk Natalya, Yeromenko Eduard, Dikhtiarenko Zoya <i>Ukrainian folk song as a means of patriotic education of Cossacks, jurors and athletes of combat horting of children and youth</i>

РОЗДІЛ 1.

**ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА
ДОПРИЗОВНОЇ МОЛОДІ, КУРСАНТІВ І ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ, ПРАЦІВНИКІВ СИЛОВИХ СТРУКТУР
ЗАСОБАМИ БОЙОВОГО ХОРТИНГУ**

УДК 796.817:159.947-027.556.817

**Біла Вікторія,
Єрмоєнко Едуард,
Грищук Віктор,
Бухтіяров Олексій**
Університет ДФС України, м. Ірпін

**БОЙОВИЙ ХОРТИНГ У ПРОГРАМІ НАВЧАННЯ І ПРОФЕСІЙНО-
ПРИКЛАДНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ПРАВООХОРОННИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

Анотація. У статті розглядаються питання щодо вдосконалення способів і методів навчання і професійно-прикладної підготовки курсантів правоохоронних спеціальностей відомчих закладів вищої освіти України засобами бойового хортингу до виконання завдань професійної та спеціальної службово-бойової діяльності. Необхідність орієнтації процесу фізичної підготовки майбутніх офіцерів до виконання службових завдань в екстремальних ситуаціях. Робиться висновок про те, що планування фізичної підготовки курсантів вищих закладів освіти системи правоохоронних органів необхідно будувати з урахуванням етапів їх професійної діяльності та раціонального розподілу бюджету часу, виділеного на фізичну підготовку, а також беручи до уваги доцільність підсумованого ефекту декількох тренувальних занять. Фізична підготовка дозволяє вибірково впливати на виховання морально-вольових і фізичних якостей, необхідних співробітникам правоохоронних органів у професійній діяльності. Викладено особливості професійно-прикладної, фізичної підготовки курсантів правоохоронних факультетів. На підставі отриманих даних розроблена і експериментально обґрунтована методика професійно-прикладної фізичної підготовки курсантів у процесі занять бойовим хортингом. Розглядаються питання ціннісних орієнтацій курсантів в сфері фізичної культури, характеру та спрямованості навчального матеріалу з бойового хортингу, підвищення рівня самосвідомості і відповідальності курсантів як суб'єктів освітнього процесу, необхідності формування та виховання курсанта у системі бойового хортингу як суб'єкта власної фізичної культури та майбутнього офіцера.

Ключові слова: бойовий хортинг, методика викладання, заклад вищої освіти, правоохоронні органи, бойовий прийом, готовність, адаптація, самозахист, удар, кидок, захват, затримання, координація, рівновага, відчуття простору, рухові навички, бойові дії, боротьба, фізична підготовка, екстремальна ситуація, спеціальні дії, прийоми затримання, прийоми захисту, прийоми конвоювання, співробітник, самооборона.

Актуальність дослідження. Підготовка правоохоронних кадрів багато в чому обумовлюється характером і перспективами розвитку професійної діяльності офіцерського складу та набуває особливої значущості у вирішенні завдань охорони громадського порядку та збройного захисту країни в ХХІ столітті.

Як показало проведене дослідження, в теорії і практиці професійної підготовки курсантів відбуваються суттєві зміни, пов'язані з коригуванням вимог державних освітніх стандартів, необхідністю переосмислення мети, завдань і сутності професійної підготовки у вищій правоохоронній школі. Основне завдання сучасного етапу полягає в тому, щоб вивести професійну освіту в системі правоохоронної діяльності на якісно новий рівень, що забезпечує радикальне підвищення професіоналізму і загальної культури правоохоронних кадрів [2; 3; 5–12]. Специфічна особливість підготовки фахівців правоохоронного призначення повинна дозволяти їм вирішувати службово-професійні завдання в різноманітних умовах професійної діяльності. Це накладає особливу відповідальність не тільки на професійну діяльність офіцерського складу, але і на правоохоронні заклади освіти, в стінах яких правоохоронні фахівці отримують необхідні для професійної діяльності знання, вміння і навички.

Стосовно теми дослідження мова йде про переосмислення ідей і соціальної сутності процесу професійної підготовки майбутніх фахівців правоохоронних органів.

Особливістю професійної підготовки офіцерського складу є особлива складність і підвищена динамічність їх професійної діяльності. Тому для даної професійної групи проблема управління якістю професійної підготовки є особливо актуальною. Суть професійної підготовки майбутніх правоохоронних кадрів бачиться не в сукупності окремих заходів, спрямованих на модернізацію процесу навчання, а в кардинальній перебудові всієї системи навчання [13; 15–19].

Аналіз наукової літератури показує, що над різними проблемами освітнього процесу працювали: С. А. Антоненко, С. М. Бадьора, В. Р. Біла, О. А. Бухтіяров, В. Л. Гришук, В. В. Чмелюк та ін. Однак, питання моделювання змісту і процесу професійної підготовки, управління навчальним процесом недостатньо досліджені в педагогічній науці і практиці.

Науковий пошук вирішення проблеми професійної підготовки правоохоронних фахівців спрямований на вирішення **протиріч** між: потребою суспільства в підготовці висококваліфікованих фахівців і недостатнім рівнем професійної підготовки правоохоронних кадрів; необхідністю інтеграції змісту професійної підготовки й існуючою роз'єднаністю навчальних дисциплін; потребою у правоохоронних кадрах, які мають високу професійну компетентність, і нерозробленістю механізму управління якістю професійної підготовки; роз'єднаністю у діяльності різних кафедр закладів вищої освіти системи правоохоронних органів і необхідністю формування цілісної професійної діяльності майбутнього фахівця.

Аналіз існуючої професійної підготовки правоохоронних фахівців показав необхідність розробки такої моделі професійної підготовки курсантів, яка забезпечила б цілеспрямоване об'єднання змісту навчальних дисциплін з метою формування інтегративної професійної діяльності майбутніх правоохоронних фахівців, що і визначило вибір теми даного дослідження та необхідності моделювання професійної підготовки курсантів у відомчих ЗВО системи правоохоронних органів України.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та впровадити модель професійної підготовки курсантів у правоохоронних закладах вищої освіти.

Об'єктом дослідження є професійна підготовка курсантів у закладах вищої освіти системи правоохоронних органів України в сучасних умовах.

Предмет дослідження – модель професійної підготовки курсантів у закладі вищої освіти системи правоохоронних органів України.

В якості **гіпотези** дослідження висунуто припущення про те, що модель професійної підготовки правоохоронних фахівців буде більш ефективною, якщо: будуть розроблені концептуальні засади моделювання та організації професійної підготовки на основі дослідження професійної діяльності правоохоронних фахівців; буде створена модель професійної підготовки курсантів; виявлені види професійної діяльності правоохоронних фахівців, що визначають комплекс узагальнених завдань і цільових установок, на вирішення яких спрямований навчальний процес; буде забезпечений впорядкований напрям потоків навчальної інформації та визначена їх функціональна роль у рішенні змістовно-узагальнених завдань на кожному етапі навчання; розроблена автоматизована система управління навчальним процесом курсантів.

Завдання дослідження. Відповідно до поставленої мети і висунутої гіпотези визначені наступні завдання дослідження: провести теоретичний аналіз педагогічних підходів і розкрити концептуальні засади моделювання професійної підготовки курсантів; розробити і обґрунтувати модель професійної підготовки курсантів у закладі вищої освіти системи правоохоронних органів України; визначити види професійної діяльності правоохоронних фахівців і комплекс узагальнених завдань, на вирішення яких спрямований навчальний процес; показати можливість підвищення ефективності професійної підготовки курсантів на базі автоматизованої побудови навчальних планів і програм; перевірити дослідно-експериментальним шляхом ефективність моделі професійної підготовки курсантів.

Наукова новизна дослідження полягає в наступному: визначено концептуальні засади моделювання професійної підготовки правоохоронних фахівців у відомчих закладах вищої освіти, розроблені на основі кваліфікаційних вимог до підготовки правоохоронних фахівців; розроблена модель професійної підготовки курсантів, що включає цілі, зміст, процес професійної підготовки та комплексну оцінку якості професійної підготовки; розроблений і апробований багатофункціональний програмний комплекс «Планування навчального процесу», що забезпечує можливість ефективної організації і планування навчального процесу.

Теоретична значимість дослідження полягає в тому, що його результати в своїй сукупності містять рішення наукового завдання розробки моделі професійної підготовки курсантів у правоохоронних закладах вищої освіти з використанням автоматизованого

багатофункціонального програмного комплексу, що є істотним внеском в розвиток теорії і практики професійної педагогіки і професійної освіти. Розроблені і обґрунтовані концептуальні положення моделювання професійної підготовки курсантів, на основі компетентнісного, системно-діяльнісного, інтегративного підходів розробки автоматизованої побудови навчального процесу у відомчих закладах вищої освіти, які дозволяють збагатити сучасні педагогічні уявлення про її сутність, структуру та шляхи вдосконалення. Вони можуть бути використані в інших педагогічних дослідженнях, пов'язаних з проблемами моделювання професійної підготовки курсантів [20; 21–27].

Практична значимість дослідження полягає в тому, що основні теоретичні положення і практичні рекомендації впроваджені в практику освітнього процесу Університету державної фіскальної служби України: розроблено програмне забезпечення організації навчального процесу; розроблені навчальні плани, програми на основі видів професійної діяльності фахівця правоохоронного органу з урахуванням міждисциплінарних і внутрішньодисциплінарних зв'язків; розроблені критерії оцінки ефективності моделювання професійної підготовки правоохоронних фахівців: якість навчання, рівень оволодіння видами професійної діяльності, сукупна оцінка навчальної діяльності курсантів, що складається з суми рейтингових оцінок за етапами навчання; розроблений комплекс узагальнених завдань, що імітують реальні професійні ситуації, які забезпечують інтеграцію і взаємозв'язок найрізноманітніших знань і формують способи вирішення кожного завдання; реалізовані технології алгоритмізованого навчання і орієнтованої основи діяльності в процесі професійної підготовки правоохоронних фахівців.

Методичні рекомендації. У навчанні необхідно визначити концептуальні засади моделювання професійної підготовки курсантів у правоохоронних закладах вищої освіти, що включають:

моделювання професійної підготовки майбутніх правоохоронних фахівців здійснюване з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності, зрослих освітньо-технічних потреб курсантів, міждисциплінарного підходу до побудови навчального процесу;

процес моделювання професійної підготовки здійснюється на методологічному рівні (концептуальні засади професійної підготовки), на теоретичному рівні (розробка моделі професійної підготовки), на прикладному рівні (розробка механізму реалізації моделі);

моделювання професійної підготовки здійснюється на основі комплексного, системно-діяльнісного, інтегративного підходів;

зміст професійної підготовки визначається на основі видів професійної діяльності правоохоронних фахівців, що визначають комплекс узагальнюючих завдань і системи орієнтовних основ діяльності;

підвищення ефективності професійної підготовки здійснюється на основі автоматизованої системи управління навчальним процесом.

Модель професійної підготовки курсантів у закладі вищої освіти системи правоохоронних органів включає:

цілі професійної підготовки, що розглядаються як прогнозований результат професійної підготовки, в якості якого виступає оволодіння курсантами видами професійної діяльності (бойова, експлуатаційна, освітня, командно-організаційна діяльність);

зміст професійної підготовки курсантів, розробка якого здійснюється на основі дослідження професійного поля діяльності правоохоронних фахівців, виділених видів професійної діяльності, визначення сукупності узагальнених завдань і системи орієнтовних видів діяльності майбутнього фахівця; визначення функцій навчальної дисципліни «Бойовий хортинг» дозволяє встановлювати міждисциплінарні і внутрішньодисциплінарні зв'язки, здійснювати наступність змісту навчання на кожному етапі навчання;

управління навчальною діяльністю курсантів – комплекс організаційних заходів, що забезпечують успішну навчальну діяльність курсантів, досягнення цілей навчання на основі технології алгоритмізованого навчання і орієнтованої основи діяльності;

комплексну оцінку якості професійної підготовки майбутніх співробітників правоохоронних органів.

Адаптація в контексті правоохоронної освіти – це:

адаптація безпосередньо до навчання, яка характеризується як поточним (експертна оцінка успішності і поточна успішність), так і підсумковим контролем успішності у навчальній діяльності (успішністю здачі сесії, кількістю заборгованостей тощо);

адаптація до виконання службових обов'язків, до службової діяльності – готовність до підпорядкування, дотримання розпорядку дня і службової дисципліни, наявність заохочень та стягнень за несення служби у варті або виконання службових обов'язків у процесі службової варті, хороші або задовільні взаємини з командирами – офіцерами і сержантським складом;

адаптація в колективі, в спілкуванні, яка характеризується соціометричним статусом, позицією в навчальній групі, участю (або неучастю) в конфліктах, стилем поведінки в конфліктній ситуації.

Фактори, що впливають на успішність протікання адаптаційних процесів, можна розділити на дві групи: об'єктивні (середовищні) і суб'єктивні. Як **об'єктивні**, тобто незалежні від конкретної особистості, виступають: навчальна програма з підготовки до виконання службових і спеціальних обов'язків, житлові, побутові умови, умови відпочинку і дозвілля, забезпечення грошовим і матеріальним достатком [28; 30].

Як **суб'єктивні** фактори, тобто які залежать від кожного конкретного курсанта, – біографічні особливості, середа і методи виховання, рівень підготовки до навчання у відомчому закладі освіти – склад сім'ї, рівень освіти батьків, останній навчальний заклад (служба в армії, робота), вік, мотивація навчання в закладі вищої освіти на правоохоронній спеціальності, ступінь відхилення реальних і ідеальних (до надходження) уявлень про навчання, психологічні особливості – рівень прагнення і самооцінка, рівень спеціальних і загальних особливостей, комунікативні та загальні адаптивні здібності, ціннісні орієнтації, спрямованість особистості, наявність певних особистісних рис.

Інформативними показниками адаптованості особистості в колективі є активний соціальний і особистий статус, позиція, характер взаємин з референтними особами. До показників адаптації відносяться особливості поведінки, що виникають в умовах стресу або конфлікту.

Особливе місце в структурі чинників психологічної адаптації займає мотивація. Переважання мотивації досягнення успіху над мотивацією уникнення невдачі є дуже суттєвим фактором. Крім цього, слід виділити особливості мотивації під час вступу до правоохоронного закладу вищої освіти: чи було рішення прийнято самостійно або з наполегливої «підказки» батьків, чи був це свідомий вибір саме цієї правоохоронної спеціальності або вибір обумовлений випадковими чинниками; природно, слід враховувати і загальну спрямованість на навчання, мотивацію до навчання, придбання нових знань і навичок.

Курсанти другого курсу вже мають певний досвід навчання і життя в курсантському гуртожитку, придбали необхідні знання та вміння. Період адаптації до навчальної діяльності в основному завершено. У курсантів зростає інтерес до вивчення суспільних наук, навчальна група є сформованим колективом, хоча процес подальшого згуртування інтенсивно продовжується. Велике значення має проходження практики, максимально наближене до умов майбутньої професійної діяльності співробітника правоохоронних органів.

Курсантам необхідно вміти підтримувати і відновлювати свої позитивні психічні стани в екстремальних ситуаціях, долати емоційні наслідки невдач і помилок. Для цього важливо формувати в курсантів здатність переводити мимовільні емоційні реакції в складних ситуаціях в свідомі, регульовані, допомогти їм оволодіти прийомами самоврядування та аутогенного тренування.

Курсанти третього курсу набувають великого досвіду навчання і практики, чітко усвідомлюють необхідність продовжити навчання і придбати професію. Світогляд майбутніх правоохоронних фахівців стає більш повним і змістовним, багато професійних вмінь і навичок вже сформувалися, засвоєний великий обсяг знань з різних дисциплін. Знання переросли в переконання, з'являється вміння їх аргументовано відстоювати.

Курсанти четвертого курсу в професійному відношенні вже сформувалися як фахівці. У них усталилися світоглядні погляди і переконання, стали стійкими риси характеру, в повній мірі розкрилися здібності, виробилася життєва позиція.

Велику роль відіграє формування у курсантів цілеспрямованості як однієї з вольових якостей. У цілеспрямованості, на думку науковців Національної федерації бойового хортингу України, тісно взаємодіють три сторони:

- змістовна, ідейна, що виражає моральну спрямованість усього життя і діяльності курсанта;
- вольова, як здатність ставити ясні цілі, проявляти наполегливість і завзятість в їх здійсненні, підпорядковувати їм свою діяльність;
- мотиваційна, спонукальна сторона, яка визначає зміст цілей і способи їх досягнення.

Сильний вплив надає статутна організація служби, дотримання ритуалів бойового хортингу та етикету виду спорту [14]. Щоденні шикуння, підняття прапора, носіння форми викликають у курсантів позитивні емоційні переживання, формування почуття приналежності до колективу.

Колектив має великий вплив на розвиток спрямованості особистості майбутнього офіцера правоохоронних органів. У спільній організованій діяльності у курсантів розвиваються близькі за змістом прагнення, інтереси, мотиви поведінки, формується професійна спрямованість. Якщо курсант не проявляє наполегливості в досягненні поставленої мети, не досягає високих результатів у своїй діяльності, то колектив, як правило, силою громадської думки спонукає його ставити високі цілі і досягати їх здійснення. Від згуртованості колективу може залежати рівень досягнень представників цього колективу [31; 32].

Таким чином, можна зробити висновок, що вольова регуляція відіграє важливу роль в становленні фахівця на різних етапах освоєння професії. Для успішного вирішення практичних завдань при навчанні курсантів необхідною умовою є розвиток у них вольової регуляції, включеної в потребнісно-мотиваційну сферу особистості.

Заняття бойовим хортингом з особовим складом підрозділів спеціального призначення проводяться інструкторами на табельній та спеціально обладнаній навчально-матеріальній базі.

Основний зміст програми з бойового хортингу складають вправи, прийоми і дії, що відпрацьовуються з усім особовим складом. При цьому, виходячи з призначення даних підрозділів, головна увага в навчанні звертається на те, щоб на базі різнобічної фізичної підготовленості курсантів навчити їх майстерно володіти прийомами бойового хортингу.

Важливе значення має виховання у курсантів професійно-психологічної стійкості, здатності протистояти небезпеці, успішно діяти при захопленні озброєних злочинців, проявляючи при цьому самовладання і витримку, сміливість і рішучість, мужність і відвагу. З цією метою слід вносити в процес навчання елементи напруженості і раптовості, небезпеки і ризику, властиві реальній бойовій обстановці, багаторазово тренувати особовий склад у виконанні вивчених прийомів бойового хортингу і спеціальних дій. Це досягається:

виконанням акробатичних вправ і вправ на батуті, складних зіскакувань зі снарядів, вправ на висоті і при обмеженій опорі, на металевій прямокутній конструкції і різновисоких балках, стрибків у глибину з висоти 3-4 метрів, а також стрибків у воду;

подоланням різних складних перешкод в умовах безпосередньої фізичної небезпеки, ділянок руйнувань і загороджень, колекторів, високих горизонтальних тросів; перешкод, охоплених вогнем або наповнених водою;

навчанням штурму будівлі і діям на його верхніх поверхах і на даху;

відпрацюванням прийомів бойового хортингу на бойовій зброї, проведенням навчальних сутичок з одним і декількома партнерами, в складній і швидко мінливій обстановці, після великого фізичного і нервового напруження, на обмеженому просторі (в підземних комунікаціях, вузьких проходах, на сходах, в кузові автомобіля і т. д.);

виконанням прийомів і дій, що вимагають взаємодопомоги і взаємовиручки;

застосуванням засобів імітації, світлових і звукових подразників (вибухових пакетів, димових шашок, несподіваних пострілів, вогневих перешкод і вогнищ пожежі, спалахів світла, трансляції звукозапису бою, музики і т. д.);

тренуванням у переповзанні під прикриттям вогню стрілецької зброї;

проведенням кросів і марш-кидків на складній місцевості, тривалих лижних переходів у несприятливих метеорологічних умовах;

регулярною участю в змаганнях з бойового хортингу.

Впровадження в навчальну обстановку різного роду труднощів і небезпечних ситуацій повинно здійснюватися на певному тактичному фоні стосовно до конкретних умов, які можуть виникнути під час захоплення озброєних злочинців і нарощуватися поступово в міру набуття майбутніми правоохоронцями досвіду і емоційно-вольових навичок у придушенні страху.

До виконання вправ, прийомів і дій, що вимагають високої координації рухів і пов'язаних з ризиком і небезпекою, необхідно приступати тільки після твердого оволодіння прийомами страховки і самостраховки, а також відповідними підготовчими і підвідними вправами. При цьому особлива увага повинна приділятися підготовці організму курсантів, розігріванню м'язів і зв'язок до виконання інтенсивної роботи в основній частині заняття. Навантаження на заняттях і тренуваннях слід підвищувати поступово з урахуванням рівня фізичного розвитку курсантів. Забороняється форсувати фізичну підготовку новоприбулих у навчальний підрозділ, заклад

вищої освіти молодих курсантів-новачків. За кожним з них рекомендується закріпити одного з добре підготовлених фахівців, які пройшли повний курс навчання.

Активне впровадження в практику навчання елементів бойового хортингу, небезпеки і ризику передбачає чітку організацію занять, і точне дотримання усіма курсантами встановлених правил і заходів безпеки. Разом з тим, суворе дотримання заходів безпеки на заняттях повинно бути спрямоване не на відмову від небезпечних і ризикованих ситуацій, а на попередження і виключення нещасних випадків і подій, пов'язаних з каліцтвом та загибеллю людей [33].

Вправи бойового хортингу, прийоми і дії, освоєні на навчальних заняттях, необхідно вдосконалювати на ранковій фізичній зарядці, при попутному фізичному тренуванні, в години спортивно-масової роботи. В ході всіх занять курсанти готуються до здачі нормативів професійно-прикладного комплексу бойового хортингу. Для підвищення рівня фізичної підготовленості, вдосконалення прикладних навичок, спеціальних і психічних якостей особовий склад курсантських підрозділів систематично залучається до участі в змаганнях з бойового хортингу, з основних вправ навчальної програми і професійно-прикладних видів підготовки.

Технологія організації спеціальної фізичної підготовки курсантів засобами бойового хортингу

Для кращої фізичної підготовки курсантів в Університеті ДФС України на кафедрі спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції за ініціативи Національної федерації бойового хортингу України була розроблена спеціальна технологія організації спеціальної фізичної підготовки курсантів закладів вищої освіти системи правоохоронних органів щодо виконання службово-бойових завдань. Дана технологія складається з 4 етапів: функціональної, швидкісно-силової, психологічної та емоційно-вольової підготовки. На кожному з перерахованих етапів цілеспрямовано використовуються відповідні засоби і методи тренування.

1 етап. «Функціональної підготовки»: Розширення функціональних можливостей кардіо-респіраторної системи у курсантів, включає в себе біг на середні і короткі дистанції; плавання з використанням відрізків до 100 м; спортивні та рухливі ігри; рукопашна сутичка за правилами бойового хортингу; подолання перешкод; силові вправи на гімнастичних снарядах; вправи з гириями і на тренажерах. Тренування спрямовані на розвиток швидкісно-силових якостей, спритності, швидкості в діях;

2 етап. «Швидкісно-силової підготовки»: формування механізмів довготривалої адаптації до фізичного навантаження, включає в себе подолання перешкод із застосуванням імітаційних засобів; у повній екіпіровці; ведення рукопашної сутички з бойового хортингу на тлі втоми; рухливі і спортивні ігри; силові вправи на гімнастичних снарядах; вправи зі штангою і на тренажерах. Тренування спрямовані на розвиток сміливості, рішучості, наполегливості, завзятості, швидкості розподілу і перемикання уваги; спритності та швидкості; формування навичок подолання перешкод і рукопашної сутички.

3 етап. «Психологічної готовності»: формування професійно-психологічної та фізичної готовності до дій в екстремальній обстановці.

4 етап. «Емоційно-вольової підготовки»: формування емоційно-вольової стійкості та розвиток фізичної і психологічної готовності до виконання службово-бойових завдань в екстремальних умовах. Тренування спрямовані на розвиток емоційно-вольових і психологічних якостей, необхідних для успішного виконання службово-бойових завдань в екстремальних умовах, швидкості, спритності; вдосконалення навичок рукопашної сутички з чисельно переважаючим противником.

Розроблена технологія застосування методик бойового хортингу показала високу ефективність, що доведено в аналізі проведених експериментів. У результаті її застосування достовірно покращилися показники сили, спритності, швидкості і витривалості у курсантів експериментальної групи, а також розвинулися вольові якості.

Курсанти та слухачі освітніх організацій системи правоохоронних органів України, регулярно займаються бойовим хортингом, виконують різні фізичні вправи, як правило, швидше і якісніше, опановують такими розділами фізичної підготовки, як прийоми бойового хортингу, біг на різні дистанції, вправно діють в умовах бойової та оперативної обстановки [4].

Характерними ознаками всебічної фізичної підготовки засобами бойового хортингу є:

1. Безперервність і раптовість зміни умов: дії курсантів і слухачів при виконанні фізичних вправ у різних видах підготовки відрізняються швидкою зміною обстановки, яка відбувається в постійно мінливих умовах, що змушує їх миттєво її оцінювати, діяти винахідливо і швидко.

2. Велика самостійність у діях: протягом усього заняття з бойового хортингу кожен курсант і слухач повинен самостійно не тільки визначати, які дії йому необхідно виконувати, а й приймати рішення, коли і яким способом діяти з урахуванням мінливої обстановки.

3. Висока емоційність курсантів, які займаються фізичними вправами: в ході таких занять, тренувань з бойового хортингу слід постійно підтримувати активність курсантів, слухачів і створювати умови для виховання у них вміння стримувати емоції, не втрачати контролю за своїми діями, в разі успіху не послаблювати боротьби, а при невдачі – проявляти волюв'язкості, наполегливість, цілеспрямованість і продовжувати домагатися перемоги.

4. Різнобічний характер впливу на організм курсантів, які займаються бойовим хортингом: чергування рухів і дій і часто мінлива по інтенсивності і тривалості рухова діяльність надають загальну комплексну дію на організм курсантів, сприяють розвитку і вдосконаленню у них основних фізичних якостей (сили, швидкості, витривалості, спритності, гнучкості), волев'язкості – сміливості, мужності, безстрашності тощо), формування різних рухових навичок.

5. Колективність дій: різні фізичні вправи і, особливо, їх ігрові функції зобов'язують курсантів постійно взаємодіяти один з одним для досягнення спільної мети і дотримуватися дисципліни. Ця особливість фізичної підготовки особливо яскраво проявляється в спортивних іграх, має важливе значення для виховання дружби і товариства, взаємовиручки, відчуття підстраховки, навичок колективних дій, звички підпорядковувати свої дії інтересам колективу.

6. Змагальний характер спортивної та фізичної підготовки в бойовому хортингу та в ігровій діяльності: прагнення перевершити суперників у швидкості, спритності, силі, точності різних видів спортивної діяльності, а також у технічній підготовці і тактичній винахідливості привчає курсантів мобілізувати свої можливості для дій з максимальним напруженням сил і долати труднощі, що виникають у ході спортивної боротьби.

Для ефективного застосування фізичних вправ на заняттях з бойового хортингу слід правильно дозувати фізичні навантаження, регулюючи, тим самим, інтенсивність їх впливу на організм. Але і дозування навантаження при застосуванні фізичних вправ складне, вимагає вміння і практичних навичок і пов'язане з багатьма факторами, які необхідно враховувати. До них відносяться: кількість повторень, величина і кількість м'язових груп-учасників у вправі, темп виконання фізичних вправ бойового хортингу тощо [2; 3].

Кількість повторень вправи. Чим більше число раз повторюється кожна вправа, тим більшим є навантаження, і навпаки. Це найпростіший спосіб зміни дози рухової активності.

Величина і кількість м'язових груп, що беруть участь у виконанні вправи. Чим більше м'язів бере участь у виконанні вправи, чим вони масивніше, крупніше, тим більшим є і фізичне навантаження. Це дозволяє використовувати принцип поступовості в дозуванні: треба залучати до роботи спочатку дрібні м'язи, потім середні і, нарешті, великі.

Темп виконання вправи. Він може бути повільним, середнім і швидким. Однак, не завжди швидкий темп означає, що курсанти отримують більше навантаження. Іноді завдяки інерції вправа виконується легше, з меншими м'язовими зусиллями, в той час як повільний темп часто вимагає значного напруження м'язів для подолання сили тяжіння будь-якої частини тіла, а це веде до збільшення фізичних навантажень [1]. Швидкий темп іноді ускладнює виконання вправ для дрібних і середніх м'язових груп, тренувати ж великі м'язові групи значно легше в швидкому темпі. У тих випадках, коли курсант звик виконувати певні дії в середньому темпі, повільні ритми чинять сильніший вплив на нервову систему. Так, повільна ходьба стомлює більше, ніж звичайна. Швидко сісти з вихідного положення – лежачи з фіксованими ногами легше, ніж повільно. Дуже повільно встати з положення присіду значно важче, ніж встати швидко.

Отже, силові вправи у повільному темпі роблять більший вплив на організм: вони стимулюють розвиток м'язових волокон, активно впливають на серцевий м'яз, судини, дихальний апарат [34–37].

Складність вправи. Залежить від кількості і виду м'язових груп, що беруть участь у вправі, а також від координації їх діяльності. Складні вправи вимагають значної уваги, тобто створюють велике емоційне навантаження. А це може привести до більш швидкого стомлення. Тому починати заняття потрібно завжди з простих вправ, поступово переходячи до більш складних. Особливо корисно освоїти вправи на координацію і рівновагу.

Ступінь і характер м'язової напруги. Ступінь напруги – це вираз сили, що розвивається м'язами при вправах. Напруга змінюється у залежності від ваги переміщуваної частини тіла, від обтяження її різними предметами, від швидкості руху.

Зазвичай легкі, прості вправи не вимагають значних енергетичних витрат. Але при виконанні силових вправ значних зусиль, безсумнівно, збільшується фізичне навантаження в кілька разів. Особливо складні для виконання вправи з важкими гантелями, гирями, тугими еспандерами.

При максимальних напругах м'язи недостатньо постачаються киснем і поживними речовинами, у результаті чого накопичується «кисневий борг», швидко наростає стомлення. У корі головного мозку при цьому створюється осередок збудження, який діє з найсильнішим впливом. Незабаром виконувати вправу стає неможливим.

Курсанту важко довго продовжувати роботу при швидких м'язових скороченнях, коли необхідна висока рухливість процесів збудження і гальмування в корі головного мозку. Систематичне тренування дозволяє йому розширити діапазон своїх можливостей, і з часом він здатний освоювати роботу зі швидкими «перемиканнями» з одного виду діяльності на інший.

Потужність м'язової роботи (кількість роботи в одиницю часу). Чим більше потужність, тим вище навантаження, отримане курсантами, які займаються бойовим хортингом. Потужність м'язової роботи залежить від часу її виконання, від швидкості, яка при цьому розвивається, і сили при русі. Так, подолання підйому вимагає від курсанта великої м'язової роботи, щоб отримати аналогічний результат на рівній місцевості, курсанту потрібно значно збільшити швидкість руху. Як правило, якщо потужність виконаної роботи велика, то тривалість її короткочасна, і навпаки.

Тривалість пауз відпочинку між вправами. Паузи можуть бути активні і пасивні. Під час активних пауз можна виконувати легкі вправи розвантажувального характеру або вправи для м'язового розслаблення. Під час же пасивних пауз можна полежати або посидіти. Під час занять з бойового хортингу необхідно пам'ятати про принципи розсіювання навантаження, або широкого включення різних м'язів у процес тренування [38]. Таким чином, головними чинниками, що визначають високу ефективність впливу елементів бойового хортингу на професійну діяльність курсантів та їхню підготовку до виконання службових завдань є: спрямованість на розвиток загальної, силової витривалості, сили, спритності; стійкості організму до кисневої недостатності; емоційна стійкість, швидкість мислення, розподіл і переключення уваги; навички подолання перешкод, вчинення марш-кидків пересічною місцевістю.

У методиці бойового хортингу з урахуванням вимог сучасної оперативної обстановки, ведення боротьби зі злочинністю визначені загальні і спеціальні завдання фізичної підготовки співробітників правоохоронних органів [39–41]. Їх рішення здійснюється на навчальних заняттях, у процесі ранкової фізичної зарядки, фізичного тренування, в умовах навчально-тренувальної діяльності та спортивно-масової роботи із застосуванням засобів бойового хортингу, гімнастики, подолання перешкод, рукопашної сутички, прийомів орієнтування, плавання, прискороженого пересування, стрільби, боротьби, лижної підготовки, легкої і важкої атлетики, спортивних ігор тощо. Ця фізична діяльність спрямована на розвиток загальної і швидкісної витривалості, швидкості, спритності, просторового орієнтування, уваги, точності реакції, на виховання колективізму, наполегливості, завзятості, ініціативи і винахідливості.

Кожна фізична вправа, окремий вид підготовки в системі бойового хортингу у своєму розпорядженні певним арсеналом вправ, прийомів і дій, що становлять зміст всебічної підготовки, оволодіння яким забезпечує розвиток певних фізичних і психологічних якостей курсантів, які займаються професійно-фізичною підготовкою засобами бойового хортингу [5].

Заняття бойовим хортингом, фізичними вправами, різними спортивними іграми істотно впливають на розвиток і вдосконалення різних фізичних і психологічних якостей, підвищують загальну рухову активність і сприятливо впливають на перебіг психічних процесів. У той же час при фізичній підготовці спортивні ігри в силу їх емоційності, ігрової азартності, захопливості є ефективним засобом впливу на функції людини, вдосконалення окремих фізичних і психологічних якостей. Тому засоби спортивних ігор у поєднанні з фізичними вправами також застосовуються з великою користю в комплексних заняттях з бойового хортингу.

Висновок. Розвиток у курсанта життєво важливих фізичних і рухових якостей, вдосконалення психічних процесів, починаючи від відносно простих, на рівні психомоторики, і закінчуючи найскладнішими, інтелектуальними, на рівні мислення і уяви, – це турбота про курсанта як майбутнього офіцера правоохоронних органів, про його здоров'я і професійну здатність. Таким чином, бойовий хортинг може формувати у курсанта таку необхідну йому в

житті впевненість у собі, в своїх силах, переважаючий позитивний і стенично емоційний фон, оптимізм як рису характеру. Більшість прийнятих у системі бойового хортингу форм занять може бути використано в тій чи іншій мірі з метою професійної діяльності педагогів відомчих закладів вищої освіти системи правоохоронних органів.

Результативність багатьох видів професійної праці істотно залежить, крім іншого, від спеціальної фізичної підготовленості, що купується попередньо шляхом систематичних занять бойовим хортингом, фізичними вправами, адекватними в певному відношенні вимогам, що пред'являються до функціональних можливостей організму професійною діяльністю правоохоронців та її умовами. Ця залежність отримує наукове пояснення в світлі поглиблення уявлень про закономірності взаємодії різних сторін фізичного та загального розвитку курсантів у процесі навчання та життєдіяльності.

Пошук шляхів підвищення ефективності процесу фізичної підготовки в системі правоохоронних органів України повинен лежати в існуючих організаційних і тимчасових рамках підготовки фахівця. При цьому необхідно особливу увагу звернути на початковий етап професійного становлення (спеціальна початкова підготовка, навчання в освітній установі системи МВС тощо) і процедуру професійного відбору, в тому числі засобами фізичного виховання, застосовуючи методики національного професійно-прикладного виду спорту бойового хортингу. Рівень фізичної підготовленості кандидатів на навчання в освітні установи системи правоохоронних органів України і службу в органи внутрішніх справ має розглядатися з позиції фізичних здібностей як виду загальних здібностей людини. Він має виступати специфічним критерієм професійного відбору, який володіє своїми особливостями формування і розвитку фізичних здібностей курсантів – майбутніх співробітників правоохоронних органів.

Реалізація подальших досліджень. Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку навчально-тренувальних програм для курсантів і слухачів – здобувачів вищої освіти правоохоронних спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадьора С. М. Бойовий хортинг у впровадженні науково-методичної літератури з рекреації і фізичної реабілітації спортсменами підліткового та студентського віку / С. М. Бадьора, Е. А. Єрмоєнко, М. В. Тимчик, В. Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 190–199.
2. Бойко В. Ф. Бойовий хортинг та психологічні особливості підготовки спортсменів / В. Ф. Бойко, З. М. Діхтяренко, Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 46–55.
3. Бойко В. Розвиток силових якостей у студентів-хортингістів / В. Бойко, І. Малинський, Е. Єрмоєнко, З. Діхтяренко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 7. – С. 104–112.
4. Болтівець С. І. Бойовий хортинг як засіб виховання справедливості в молодших школярів у процесі гурткових занять / С. І. Болтівець, Е. А. Єрмоєнко, О. А. Остряньська, В. Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 148–160.
5. Буток О. В. Бойовий хортинг як засіб фізичної і психологічної підготовки та формування професійних якостей курсантів і працівників правоохоронних органів / О. В. Буток, Е. А. Єрмоєнко, С. І. Болтівець, В. Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2019. – Вип. 11. – С. 220–231.
6. Бухтіяров О. А. Бойовий хортинг – система національно-патріотичного виховання дітей та молоді / О. А. Бухтіяров, Е. А. Єрмоєнко, О. В. Буток, В. Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 61–70.
7. Діхтяренко З. М. Бойовий хортинг та значення патріотичних цінностей у процесі виховання спортсменів молодшого шкільного віку / З. М. Діхтяренко, Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 6–18.
8. Діхтяренко З. М. Бойовий хортинг у комплексі навчально-виховних засобів загальноосвітньої школи / З. М. Діхтяренко, Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 6–21.
9. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг у системі фізичного виховання студентів і курсантів / Е. А. Єрмоєнко, В. В. Чмелюк, В. Р. Біла, В. Л. Гришук // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 52–60.
10. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як ефективний засіб військово-патріотичного виховання школярів і студентів / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 31–39.

11. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб оптимізації функціональної підготовки студентів і курсантів спеціалізованих закладів вищої освіти та співробітників правоохоронних органів / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 19–33.

12. Єрмоєнко Е. А. Виховання наполегливості у школярів 6–7 років у процесі занять хортингом : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Едуард Анатолійович Єрмоєнко. – К., 2016. – 222 с.

13. Єрмоєнко Е. А. Виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. – Вип. 10 (118) 19. – С. 49–56.

14. Єрмоєнко Е. А. Виховна система бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 156–171.

15. Єрмоєнко Е. А. Виховний потенціал та філософська основа бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 147–157.

16. Єрмоєнко Е. А. Вплив здоров'я на біомеханічні показники серця спортсменів вищої кваліфікації за результатами даних ехокардіографії / Е. Єрмоєнко, В. Чибісов, О. Говоруха, Ю. Рейдерман // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол. Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2015. – Вип. 4. – С. 92–103.

17. Єрмоєнко Е. А. Всесвітнє українське земляцтво та діаспора у сприянні розвитку бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 56–79.

18. Єрмоєнко Е. А. Засади формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді засобами хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – Вип. 10 (80) 16. – С. 38–44.

19. Єрмоєнко Е. А. Значимість цінностей фізичної культури та основ здоров'я для студентів і курсантів, які займаються бойовим хортингом. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. праць. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 11 (119) 19. С. 71–79.

20. Єрмоєнко Е. А. Медико-біологічні та морфофункціональні особливості бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 112–121.

21. Єрмоєнко Е. А. Медико-фізіологічні чинники самоконтролю за фізичним навантаженням на тренуваннях з бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури студентів / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 123–134.

22. Єрмоєнко Е. А. Морально-психологічне супроводження спортсменів бойового хортингу в стресових ситуаціях у процесі змагань / Е. А. Єрмоєнко, Т. Є. Федорченко, З. М. Діхтяренко, В. Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 139–146.

23. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма факультативу для учнів старших класів «Бойовий хортинг» / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 172–183.

24. Єрмоєнко Е. А. Силова підготовка школярів 14–17 років на уроках фізичної культури з елементами бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко, С. І. Болтівець, І. В. Суліма, В. Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 158–165.

25. Єрмоєнко Е. А. Система фізичного виховання спортсменів бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 187–205.

26. Єрмоєнко Е. А. Формування цінностей здорового життя учнівської молоді засобами хортингу : метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. К. : Паливода А. В., 2017. 440 с.

27. Єрмоєнко Е. А. Формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді на заняттях хортингом у навчальних закладах / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол. Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2016. – Вип. 6. – С. 115–123.

28. Єрмоєнко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.

29. Зубалій Н. П. Психологічні та соціальні основи виховання особистості у системі бойового хортингу / Н. П. Зубалій, М. Д. Зубалій, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 122–129.

30. Івашковський В. В. Психомоторика та психо-фізіологічні особливості підготовки спортсменів бойового хортингу / В. В. Івашковський, Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 130–138.

31. Литвиненко А. М. Бойовий хортинг у методиці вдосконалення силових якостей спортсменів різного віку / А. М. Литвиненко, Е. А. Єрмоєнко, О. І. Остапенко, В. Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 214–222.

32. Оржеховська В. М. Концепція національної філософії виховання дітей та молоді в Україні на засадах хортингу (проект) / В. М. Оржеховська, Т. Є. Федорченко, Е. А. Єрмоєнко, З. М. Діхтяренко, О. В. Мельник // *Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць* / [ред. кол. Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2016. – Вип. 5. – С. 17–34.

33. Остапенко О. І. Бойовий хортинг як засіб формування в школярів фізичних здібностей як основи тверезого способу життя в майбутній життєдіяльності / О. І. Остапенко, М. Д. Зубалій, Е. А. Єрмоєнко, М. В. Тимчик // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 166–172.

34. Остряньська О. А. Бойовий хортинг у впровадженні творчих здобутків передового регіонального педагогічного досвіду формування у старших дошкільників соціально-комунікативних умінь у театралізованій діяльності з використанням хортинг-ляльок / О. А. Остряньська, Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 173–186.

35. Параниця С. П. Бойовий хортинг – фундаментальний осередок воїнських традицій української землі. / С. П. Параниця, Е. А. Єрмоєнко, Г. А. Коломоєць, В. Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 102–111.

36. Петрочко Ж. В. Бойовий хортинг як засіб виховання патріотизму у школярів і студентів / Ж. В. Петрочко, Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 34–45.

37. Петрочко Ж. В. Хортинг – школа сили і честі юного українця : метод. посіб. / Ж. В. Петрочко, Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2016. – 544 с.

38. Присяжнюк С. І. Бойовий хортинг та проблема активного відпочинку спортсменів у різні вікові періоди / С. І. Присяжнюк, Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 206–218.

39. Сичов С. О. Бойовий хортинг та особливості оптимізації управління атлетичним тренуванням у процесі спортивної діяльності / С. О. Сичов, Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 219–225.

40. Федорченко Т. Є. Бойовий хортинг як засіб національно-патріотичного виховання і фізичної підготовки школярів, студентської та курсантської молоді / Т. Є. Федорченко, Е. А. Єрмоєнко, З. М. Діхтяренко, В. Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 80–87.

41. Savchenko, Anatoliy; Yeromenko, Eduard. Combat horting – educational practice for young people. *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць*. К. : Паливода А. В. 2017. Вип. 8. С. 88–95.

REFERENCES

1. Badiora, S. M., Yeromenko, E. A., Tymchuk, M. V., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovyi khortynh u vprovadzheni naukovo-metodychnoi literatury z rekreatsii i fizychnoi rehabilitatsii sportsmeniv pidlitkovoho ta studentskoho viku* [Combat horting in the introduction of scientific and methodological literature on recreation and physical rehabilitation by adolescent and student athletes]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu: Issue 9* (pp. 190–199). Kyiv: Palyvoda A. V.

2. Boyko, V. F., Dikhtiarenko, Z. M., Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovyi khortynh ta psykholoichni osoblyvosti pidgotovky sportsmeniv* [Combat horting and psychological features of training athletes]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu: Issue 8* (pp. 46–55). Kyiv: Palyvoda A. V.

3. Boyko, V., Malynskiy, I., Yeromenko, E., & Dikhtiarenko, Z. (2017). Development of power qualities in students-hortingists. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka horynhu: Issue 7* (pp. 104–112). Kyiv: Palyvoda A. V.

4. Boltivets, S. I., Yeromenko, E. A., Ostrianska, O. A., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovyi khortynh yak zasib vykhovannia spravedyvosti v molodshykh shkoliariv u protsesi hurtkovykh zaniat* [Combat horting as a means of educating justice in junior high school students in the process of group classes]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu: Issue 9* (pp. 148–160). Kyiv: Palyvoda A. V.

5. Butok, O. V., Yeromenko, E. A., Boltivets, S. I., Yeromenko, V. E. *Boyovyi khortynh yak zasib fizychnoi i psykholoichnoi pidgotovky ta formuvannia profesynnykh yakoste kursantiv i pratsivnykiv pravoohoronnykh orhaniv* [Combat horting as a means of physical and psychological training and formation of professional qualities of cadets and law enforcement officers]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu: Issue 11* (pp. 220–231). Kyiv: Palyvoda A. V.

6. Bukhtiyarov, O. A., Yeromenko, E. A., Butok, O. V., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovyi khortyng – systema natsionalno-patriotichnoho vykhovannia ditey ta molodi* [Combat horting is a system of national-patriotic education of children and youth]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 61–70). Kyiv: Palyvoda A. V.
7. Dikhtiarenko, Z. M., Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovyi khortyng ta znachennia patriotychhykh tsinnostei u protsesi vykhovannia sportsmeniv molodshoho shkilnogo viku* [Combat horting and the importance of patriotic values in the process of educating athletes of primary school age]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 6–18). Kyiv: Palyvoda A. V.
8. Dikhtiarenko, Z. M., Yeromenko, E. A. (2018). *Boyovyi khortyng u kompleksi navchalno-vykhovnykh zasobiv zagalnoosvitnioi shkoly* [Combat horting in the complex of educational means of secondary school]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 6–21). Kyiv: Palyvoda A. V.
9. Yeromenko, E. A., Chmeliuk, V. V., Bila, V. R., Gryshchuk, V. L. (2018). *Boyovyi khortyng u systemi fizychnogo vykhovannia studentiv i kursantiv* [Combat horting in the system of physical education of students and cadets]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 52–60). Kyiv: Palyvoda A. V.
10. Yeromenko, E. A. (2018). *Boyovyi khortyng yak efektyvnyi zasib viyskovo-patriotichnoho vykhovannia shkoliariv i studentiv* [Combat horting as an effective means of military-patriotic education of schoolchildren and students]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 31–39). Kyiv: Palyvoda A. V.
11. Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovyi khortyng yak zasib optymizatsii funktsionalnoi pidgotovky studentiv i kursantiv spetsializovanykh zakladiv vyschoi osvity ta spivrobotnykiv pravoohoronnykh organiv* [Combat horting as a means of optimizing the functional training of students and cadets of specialized higher education institutions and law enforcement officers]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 19–33). Kyiv: Palyvoda A. V.
12. Yeromenko, E. A. (2016). *Education of persistence in 6–7-year-old schoolchildren during horting training*: PhD dissertation. Kyiv: Palyvoda A. V. 222 p.
13. Yeromenko, E. A. (2019). *Vykhovannia fizychnoi kultury ta osnov zdorovya studentiv u protsesi zanyat boyovym khortyngom* [Education of physical culture and basics of students' health in the process of combat horting] *Scientific journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Seris No 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports): Sb. scientific works. – K. : Publishing house of National Pedagogical Dragomanov University. – Issue. 10 (118) 19. – P. 49–56.*
14. Yeromenko, E. A. (2018). *Vykhovna systema boyovogo khortyngu* [Educational system of combat horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 156–171). Kyiv: Palyvoda A. V.
15. Yeromenko, E. A. (2017). *Vykhovnyi potentsial ta filososfska osnova boyovogo khortyngu* [Educational potential and philosophical basis of combat horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 147–157). Kyiv: Palyvoda A. V.
16. Yeromenko, E., Chybisov, V., Hovorukha, O., Reiderman, Y. (2015). *Vplyv zdorovya na biomekhanichni pokaznyky sertsia sportmmeniv vyschoi kvalifikatsii za rezultatamy danykh ekhokardiografii* [The impact of health on the biomechanical parameters of the heart of highly qualified athletes according to the results of echocardiography] In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka hortyngu. – Issue. 4. (pp. 92–103).* Kyiv: Palyvoda A. V.
17. Yeromenko, E. A. (2017). *Vsesvitnie ukrainske zemliatstvo ta diaspora u sprianni rozvytku boyovogo khortyngu* [World Ukrainian fellowship and diaspora in promoting the development of combat horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 56–79). Kyiv: Palyvoda A. V.
18. Yeromenko, E. A. (2016). *Zasady formuvannya tsinnostei zdorovogo zhyttya uchnivskoi ta studentskoi molodi zasobamy khortyngu* [Principles of forming the values of a healthy life of pupils and students by means of horting] *Scientific journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Seris No 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports): Sb. scientific works. – K.: Publishing house of National Pedagogical Dragomanov University. – Issue. 10 (80) 16. – P. 38–44.*
19. Yeromenko, E. A. (2019). *Znachymist tsinnostei fizychnoi kultury ta osnov zdorovya dlya studentiv i kursantiv, yaki zaymayutsya boyovym khortyngom* [Importance of values of physical culture and bases of health for students and cadets who are engaged in combat horting] *Scientific journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Seris No 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports): Sb. scientific works. – K. : Publishing house of National Pedagogical Dragomanov University. – Issue. 11 (119) 1. – P. 71–79.*
20. Yeromenko, E. A. (2017). *Medyko-biologichni ta morfofunktsionalni osoblyvosti boyovogo khortyngu u protsesi vykhovannia fizychnoi kultury ta osnov zdorovia studentiv* [Medico-biological and morphofunctional features of combat horting in the process of educating physical culture and basics of student health]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 112–121). Kyiv: Palyvoda A. V.
21. Yeromenko, E. A. (2018). *Medyko-fiziolohichni tsinnyky samokontrolyu za fizychnym navantazhenniam na trenuvanniakh z boyovogo khortyngu u protsesi vykhovannia fizychnoi kultury studentiv* [Medical and physiological factors of self-control over physical activity during combat horting training in the process of educating students' physical culture]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 9 (pp. 123–134). Kyiv: Palyvoda A. V.

22. Yeromenko, E. A., Fedorchenko, T. Y., Dikhtiarenko, Z. M., Yeromenko, V. E. (2017). *Moralno-psykhologichne suprovodzhennia sportsmeniv boyovogo khortynhu v stresovykh sytuatsiyakh u protsesi zmaganiia* [Moral and psychological support of combat horting athletes in stressful situations during competitions]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 8 (pp. 139–146). Kyiv: Palyvoda A. V.

23. Yeromenko, E. A. (2018). *Navchalna prohrama fakultatyvu dlia uchniv starshykh klasiv «Boyovy khortynh»* [Elective curriculum for high school students «Combat Horting»]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 9 (pp. 172–183). Kyiv: Palyvoda A. V.

24. Yeromenko, E. A., Boltivets, S. I., Sulima, I. V., Yeromenko, V. E. (2017). *Sylova pidgotovka shkoliariv 14–17 rokiv na urokakh fizychnoi kultury z elementamy boyovogo khortynhu* [Strength training of schoolchildren aged 14–17 in physical education lessons with elements of combat horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 8 (pp. 158–165). Kyiv: Palyvoda A. V.

25. Yeromenko, E. A. (2017). *Systema fizychnoho vykhovannia sportsmeniv boyovogo khortynhu* [The system of physical education of combat horting athletes]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 8 (pp. 187–205). Kyiv: Palyvoda A. V.

26. Yeromenko, E. A. (2017). *Formuvannia tsinnoctei zdorovoho zhyttia uchnivskoi molodi zasobamy khortynhu* [Formation of values of a healthy life of student's youth by means of horting]. Kyiv: Palyvoda A. V. p. 440.

27. Yeromenko, E. A. (2016). *Formuvannia tsinnoctei zdorovoho zhyttia uchnivskoi ta studenskoii molodi na zaniattiakh khortynhom u navchalnykh zakladakh* [Formation of values of healthy life of schoolchildren and student youth at Horting classes in educational institutions]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 6 (pp. 115–123). Kyiv: Palyvoda A. V.

28. Yeromenko, E. A. (2014). *Khortynh – natsionalnyi vyd sportu Ukrainy* [Horting – the national sport of Ukraine]. Kyiv: Palyvoda A. V. [in Ukrainian].

29. Zubaliy, N. P., Zubaliy, M. D., Yeromenko, E. A., Yeromenko, V. E. (2017). *Psykhologichni ta sotsialni osnovy vykhovannia osobystosti u systemi boyovogo khortynhu* [Psychological and social bases of personality education in the system of combat horting]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 8 (pp. 122–129). Kyiv: Palyvoda A. V.

30. Ivashkovskiy, V. V., Yeromenko, E. A. (2017). *Psykhomotoryka ta psykho-fizyologichni osoblyvosti pidgotovky sportsmeniv boyovogo khortynhu* [Psychomotor skills and psycho-physiological features of training of combat horting athletes]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 8 (pp. 130–138). Kyiv: Palyvoda A. V.

31. Lytvynenko, A. M., Yeromenko, E. A., Ostapenko, O. I., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovy khortynh u metodytsi vdoskonalennia sylovykh yakosti sportsmeniv riznogo viku* [Combat horting in the method of improving the strength of athletes of different ages]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 9 (pp. 214–222). Kyiv: Palyvoda A. V.

32. Orzhekhovska, V., Fedorchenko, T., Yeromenko, E., Dikhtiarenko, Z., & Melnyk, O. (2016). *Kontseptsiia natsionalnoi filosofii vykhovannia ditei ta molodi v Ukraini na zasadakh khortynhu (proekt)* [The concept of national philosophy of education of children and youth in Ukraine on the basis of Horting (project)]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 5 (pp. 17–34). Kyiv: Palyvoda A. V.

33. Ostapenko, O. I., Zubaliy, M. D., Yeromenko, E. A., Tymchyk, M. V. (2017). *Boyovy khortynh yak zasib formuvannia v shkoliariv fizychnykh zdibnostei yak osnovy tverezogo sposobu zhyttia v maybutniy zhyttdiyalnosti* [Combat horting as a means of forming physical abilities in schoolchildren as the basis of a sober lifestyle in future life]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 8 (pp. 166–172). Kyiv: Palyvoda A. V.

34. Ostrianska, O. A., Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovy khortynh u vprovadzheni tvorchykh zdobutkiv peredovogo regionalnogo pedagogichnogo dosvidu formuvannia u starshykh doshkilnykiv sotsialno-komunikatyvnykh umin u teatralizovaniy diyalnosti z vykorystanniam khortynh-lialioiv* [Combat horting in the implementation of creative achievements of advanced regional pedagogical experience in the formation of senior preschoolers' social and communicative skills in theatrical activities with the use of horting puppets]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 8 (pp. 173–186). Kyiv: Palyvoda A. V.

35. Paranytsia, S. P., Yeromenko, E. A., Kolomoiets, H. A., Yeromenko, V. E. (2018). *Boyovy khortynh – fundamentalnyi oseredok voinskykh tradytsiy ukrainskoi zemli* [Combat horting is a fundamental center of military traditions of the Ukrainian land]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 9 (pp. 102–111). Kyiv: Palyvoda A. V.

36. Petrochko, Zh. V., Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovy khortynh yak zasib vykhovannia patriotyzmu u shkoliariv i studentiv* [Combat horting as a means of educating patriotism in schoolchildren and students]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 8 (pp. 34–45). Kyiv: Palyvoda A. V.

37. Petrochko, Zh. V. & Yeromenko, E. A. (2016). *Khortynh – shkola syly i tchesti yunoho ukrainsia* [Horting is the school of power and honor of young Ukrainian]. Kyiv: Palyvoda A. V.

38. Prysiazhniuk, S. I., Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovy khortynh ta problema aktyvnogo vidpochynku sportsmeniv u rizni vikovi periody* [Combat horting and the problem of active recreation of athletes at different ages]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortynhu*: Issue 8 (pp. 206–218). Kyiv: Palyvoda A. V.

39. Sychov, S. O., Yeromenko, E. A. (2017). *Boyovyi khortyng ta osoblyvosti optymizatsii upravlinnia atletychnym trenuvanniam u protsesi sportyvnoi diyalnosti* [Combat horting and features of optimization of athletic training management in the process of sports activity]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 219–225). Kyiv: Palyvoda A. V.

40. Fedorchenko, T. Y., Yeromenko, E. A., Dikhtiarenko, Z. M., Yeromenko, V. E. (2017). *Boyovyi khortyng yak zasib natsionalno-patriotychnoho vykhovannia i fizychnoi pidgotovky shkolariv, studentskoi ta kursantskoi molodi* [Combat horting as a means of national-patriotic education and physical training of schoolchildren, students and cadets]. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 80–87). Kyiv: Palyvoda A. V.

41. Savchenko, Anatoliy; Yeromenko, Eduard. (2017). *Combat horting – educational practice for young people*. In Bekh, I. D. al. (Eds.). *Teoriya i metodyka khortyngu*: Issue 8 (pp. 88–95). Kyiv: Palyvoda A. V.

Bila Victoria, Yeromenko Eduard, Gryshchuk Victor, Bukhtiyarov Oleksiy

Combat horting in the program of training and professional and applied training of cadets of law enforcement specialties of higher education institutions of Ukraine

Abstract. The article considers the issues of improving the methods and techniques of training and professional-applied training of cadets of law enforcement specialties of departmental institutions of higher education of Ukraine by means of combat horting to perform tasks of professional and special service-combat activity. The need to orient the process of physical training of future officers to perform official duties in extreme situations. It is concluded that the planning of physical training of cadets of higher education institutions of the law enforcement system should be built taking into account the stages of their professional activities and the rational distribution of the budget allocated for physical training, as well as taking into account the feasibility of the summary effect of several training sessions. Physical training allows you to selectively influence the education of moral and volitional and physical qualities needed by law enforcement officers in their professional activities. Features of professional-applied, physical training of cadets of law enforcement faculties are stated. On the basis of the received data the technique of professionally-applied physical training of cadets in the course of employment by combat horting is developed and experimentally substantiated. The value orientations of cadets in the field of physical culture, the nature and direction of educational material on combat horting, raising the level of self-awareness and responsibility of cadets as subjects of the educational process, the need to form and educate cadets in combat horting as a subject of their own physical culture and future officer.

Key words: combat horting, teaching methods, higher education institution, law enforcement agencies, combat reception, readiness, adaptation, self-defense, blow, throw, capture, detention, coordination, balance, sense of space, motor skills, combat, wrestling, physical training, extreme situation, special actions, methods of detention, methods of protection, methods of escorting, employee, self-defense.

Белая Виктория, Ерёмченко Эдуард, Гришук Виктор, Бухтияров Алексей

Боевой хортинг в программе обучения и профессионально-прикладной подготовки курсантов правоохранительных специальностей высших учебных заведений Украины

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы совершенствования способов и методов обучения и профессионально-прикладной подготовки курсантов правоохранительных специальностей ведомственных высших учебных заведений Украины средствами боевого хортинга к выполнению задач профессиональной и специальной служебно-боевой деятельности. Подчеркивается необходимость ориентации процесса физической подготовки будущих офицеров к выполнению служебных задач в экстремальных ситуациях. Делается вывод о том, что планирование физической подготовки курсантов высших учебных заведений системы правоохранительных органов необходимо строить с учетом этапов их профессиональной деятельности и рационального распределения бюджета времени, выделенного на физическую подготовку, а также принимая во внимание целесообразность суммированного эффекта нескольких тренировочных занятий. Физическая подготовка позволяет избирательно воздействовать на воспитание морально-волевых и физических качеств, необходимых сотрудникам правоохранительных органов в профессиональной деятельности. Изложены особенности профессионально-прикладной физической подготовки курсантов правоохранительных факультетов. На основании полученных данных разработана и экспериментально обоснована методика профессионально-прикладной физической подготовки курсантов в процессе занятий боевым хортингом. Рассматриваются вопросы ценностных ориентаций курсантов в сфере физической культуры, характера и направленности учебного материала по боевому хортингу, повышения уровня самосознания и ответственности курсантов как субъектов образовательного процесса, необходимости формирования и воспитания курсанта в системе боевого хортинга как субъекта собственной физической культуры и будущего офицера.

Ключевые слова: боевой хортинг, методика преподавания, учреждения высшего образования, правоохранительные органы, боевой прием, готовность, адаптация, самозащита, удар, бросок, захват, задержание, координация, равновесие, ощущение пространства, двигательные навыки, боевые действия, борьба, физическая подготовка, экстремальная ситуация, специальные действия, приемы задержания, приемы защиты, приемы конвоирования, сотрудник, самооборона.

НАШІ АВТОРИ

- Бадьора Сергій** кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України,
- Біла Вікторія** кандидат юридичних наук, доцент, заступник начальника з навчально-методичної роботи Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, підполковник податкової міліції
- Болтвінець Сергій** доктор психологічних наук, професор, завідувач Відділу розвитку молодіжної політики Державного інституту сімейної та молодіжної політики України
- Буток Олена** старший викладач кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, підполковник податкової міліції, майстер спорту України
- Бухтіяров Олексій** кандидат юридичних наук, заступник начальника кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, підполковник податкової міліції, майстер спорту України, учасник бойових дій
- Гришук Віктор** кандидат юридичних наук, начальник кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, підполковник податкової міліції, майстер спорту України з хортингу, учасник бойових дій
- Діхтяренко Зоя** кандидат педагогічних наук, доцент кафедри хортингу та реабілітації ННІСФБПР Університету ДФС України, старший науковий співробітник лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя ІПВ НАПН України, майстер спорту України з хортингу, академік міжнародної Академії культури безпеки, екології та здоров'я – «МАКБЕЗ», голова науково-методичної колегії Національної федерації бойового хортингу України, член кафедри ЮНЕСКО «Превентивна освіта і соціальна політика», голова ГО «Об'єднання педагогів і науковців України»
- Довгань Надія** доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри хортингу та реабілітації ННІСФБПР Університету ДФС України
- Єрмоєнко Вероніка** майстер спорту України з хортингу, студентка Національного медичного університету імені О. О. Богомольця та військової кафедри Всеукраїнської військової медичної академії, студентка Навчально-наукового інституту спеціальної фізичної і бойової підготовки та реабілітації Університету державної фіскальної служби України, член національної збірної команди України з хортингу, чемпіонка України з хортингу.

- Єрмоєнко
Едуард** кандидат педагогічних наук, професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, член кафедри ЮНЕСКО «Превентивна освіта і соціальна політика», Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, майстер спорту України міжнародного класу, Заслужений тренер України, президент Всесвітньої федерації бойового хортингу, учасник бойових дій
- Короткова
Тетяна** кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри хортингу та реабілітації ННІСФБПР Університету ДФС України
- Кукушкін
Костянтин** головний спеціаліст відділу з питань державної служби, професійного навчання та урядових нагород Департаменту кадрового забезпечення Секретаріату Кабінету Міністрів України, учасник бойових дій
- Лях
Віктор** голова Сумської паланки Міжнародної громадської організації «Козацтво Запорозьке»
- Полторацький
Сергій** начальник групи аналізу та впровадження досвіду відділу підготовки штабу Командування медичних сил, полковник Збройних Сил України, президент Національної федерації військово-прикладного хортингу України, майстер спорту України з хортингу, учасник бойових дій
- Пустолякова
Лариса** кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичного виховання і здоров'я Національного медичного університету імені О. О. Богомольця
- Радчук
Наталія** Вчитель вищої категорії, старший учитель, керівник вокального гуртка «Мрія» КУ Сумська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 10 імені Героя Радянського Союзу О. Бутка, вчителя музичного мистецтва Опорного закладу Великочернечинської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів Сумської районної ради Сумської області, вчителя музичного мистецтва Лікарського НВК "ЗОШ І-ІІІ ступенів-ДНЗ"
- Суліма
Ігор** генерал-майор Збройних Сил України, член Президії Національної федерації бойового хортингу України, учасник бойових дій
- Чмелюк
Василь** кандидат юридичних наук, проректор з питань підготовки кадрів податкової міліції – начальник Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, полковник податкової міліції, учасник бойових дій

Наукове видання

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ХОРТИНГУ

(українською, російською та англійською мовами)

Збірник наукових праць

Засновано в 2014 р.

Випуск 11

*Літературний редактор Ю. Г. Морозов
Англомовний редактор О. О. Бережний
Технічний редактор Ю. С. Стіпон
Дизайн обкладинки Ю. О. Ліщук*

*Відповідальний секретар збірника,
науковий редактор
і комп'ютерна верстка З. М. Діхтяренко*

Підписано до друку 18.07.2019 р.
Формат 70x108/16
Умов. друк. арк. 28,1

Папір офсетний
Друк офсетний
Гарнітура Times

Зам. № 0240
Наклад 300 пр.

Видавець – Паливода Алла Володимирівна
03061, м. Київ, пр-т Відрадний, 95/Е; тел./факс (044) 351-21-91
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції (серія ДК № 283 від 18.12.2000 р.)

Віддруковано в друкарні ФОП ПАЛИВОДА А. В.
03061, м. Київ, пр-т Відрадний, 95/Е; тел./факс (044) 351-21-90